

Odpowiedzialność cywilna i ubezpieczenie działalności producentów odnawialnej energii

1. Wprowadzenie

Prowadzenie działalności gospodarczej obarczone jest znacznym ryzykiem. Każdy racjonalny przedsiębiorca podejmuje działania mające na celu zminimalizowanie ryzyka niepowodzenia swojego przedsięwzięcia i poniesienia związanych z tym strat finansowych. Rodzaje i stopień ryzyka różni się w zależności od rodzaju prowadzonej działalności, zawsze jednak spotykamy się z naturalnym ryzykiem gospodarczym wynikającym z mechanizmów rynkowych i konkurencji w danym sektorze gospodarczym. Istnieją gałęzie gospodarki, w których podjęcie działalności gospodarczej obarczone jest jednakże dodatkowymi czynnikami mogącymi mieć znaczące konsekwencje finansowe dla przedsiębiorców. Szczególnym przypadkiem są przedsiębiorstwa, które opierają swoje działanie na siłach przyrody i dzięki nim wprawiane są w ruch. Z pewnością tego rodzaju przedsiębiorstwem jest każda elektrownia wykorzystująca odnawialne źródła energii. Przedsiębiorcy prowadzący działalność wprawianą w ruch przy pomocy sił przyrody ponoszą dodatkowe ryzyko gospodarcze związane z odpowiedzialnością za wszelkie szkody na osobach lub mieniu wywołane przez funkcjonowanie takiego przedsiębiorstwa bądź zakładu. Odpowiedzialność cywilna za szkody w omawianym wypadku jest oparta na zasadzie ryzyka i zupełnie niezależna od winy przedsiębiorcy. Oznacza to, iż w praktyce przedsiębiorca prowadzący działalność w postaci elektrociepłowni hybrydowej będzie narażony na odpowiedzialność i konsekwencje finansowe w wypadku wywołania jakichkolwiek szkód przez działanie elektrociepłowni. W omawianym przypadku warto zaznaczyć, iż gmina będąca właścicielem i czerpiąca dochody z elektrociepłowni hybrydowej będzie uznana za przedsiębiorcę wraz ze wszystkimi wynikającymi z tego faktu konsekwencjami.

Sektor energetyki odnawialnej jest obciążony dodatkowym ryzykiem dla inwestora, związanym z bardzo skomplikowanym i długotrwałym procesem inwestycyjnym i znacznym kapitałem koniecznym do stworzenia odpowiedniej infrastruktury i rozpoczęcia działalności. Z tego powodu w interesie przedsiębiorcy planującego rozpocząć działalność związaną z OZE pozostaje jak najlepsze zabezpieczenie się przed potencjalnymi zagrożeniami dla powodzenia realizacji inwestycji. Jedną z metod uniknięcia niekorzystnych konsekwencji wynikających z wywołania szkód przez przedsiębiorstwo jest możliwość ubezpieczenia się od odpowiedzialności cywilnej w odpowiednim zakresie.

Niniejsze opracowanie przybliży podstawowe zagadnienia związane z odpowiedzialnością cywilną przedsiębiorcy prowadzącego przedsiębiorstwo lub zakład wprawiane w ruch przy pomocy sił przyrody, ze szczególnym uwzględnieniem działania przedsiębiorcy z sektora energetyki odnawialnej oraz możliwości i rodzaje umów ubezpieczeniowych, które pozostają do dyspozycji przedsiębiorców.

2. Rodzaje szkód jakie mogą być spowodowane prowadzeniem działalności w sektorze OZE

Prowadzenie działalności w interesującym nas obszarze zawsze będzie wiązać się z ryzykiem powstania szkód. Przedsiębiorstwo zajmujące się wytwarzaniem energii to zorganizowany zespół składników przede wszystkim materialnych, przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej. Obejmuje ono w szczególności własność nieruchomości lub rzeczy ruchomych, takich jak chociażby urządzenia, materiały, narzędzia, maszyny, różnego rodzaju substancje (co do pełnej definicji przedsiębiorstwa zob. art. 55¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny – dalej : KC (Dz.U. Nr 16, poz. 93). Wykorzystywanie tych składników w praktyce może powodować szkody rozumiane jako uszczerbki w samym przedsiębiorstwie – w jego składnikach ale także w otoczeniu.

2.1. Szkody w mieniu wchodzącym w skład przedsiębiorstwa OZE

W przypadku pierwszego rodzaju szkód tj. powstających w samym przedsiębiorstwie (głównie w jego składnikach majątkowych, wykorzystywanych do prowadzonej działalności), źródłem zagrożenia mogą być zdarzenia losowe, niezwiązane z samym procesem wytwarzania energii, jak np. działania żywiołów (obfitych opadów deszczu, silnych porywów wiatru, trzęsień ziemi, wyładowań atmosferycznych), ale także inne wypadki losowe jak np. katastrofy budowlane, zawalenia się obiektów budowlanych (np. kominów, masztów). Zagrożeniem dla przedsiębiorstwa może być także sama działalność gospodarcza, prawidłowo wykonywana. W jej toku może bowiem dochodzić do procesów wywołujących ryzyko powstania szkód w majątku przedsiębiorcy (przykładowo uszkodzenie turbiny wiatrowej przez niespodziewane porywy wiatru). Wreszcie szkody w majątku przedsiębiorcy mogą powstać skutek działalności osób trzecich (wandalizm, zamieszki, strajki, ale także błędy popełnione w procesie budowy, przez osoby projektujące lub wykonujące obiekty budowlane wykorzystywane przez przedsiębiorcę).

Właściwie w przypadku pierwszych trzech rodzajów zagrożeń (żywioły, inne wypadki losowe, prawidłowo przeprowadzany proces produkcji energii) ryzyko powstania szkód obciąża samego przedsiębiorcę prowadzącego działalność w formie elektrociepłowni – o czym niżej. W przypadku szkód spowodowanych działaniem osób trzecich, możliwe jest pociągnięcie do odpowiedzialności osób odpowiedzialnych za powstanie szkód (np. sprawcę uszkodzenia mienia – wandalę, albo przedsiębiorcę budowlanego, jeśli ten np. nieprawidłowo, niezgodnie z tzw. sztuką budowlaną wybudował komin, który wskutek tego błędu uległ zawaleniu).

2.2. Szkody w otoczeniu

Innym rodzajem zagrożenia jakie jest związane z prowadzeniem działalności w interesującym nas obszarze, jest ryzyko spowodowania szkód w otoczeniu. Najistotniejszym zagrożeniem dla otoczenia związanym w prowadzeniem działalności gospodarczej w sektorze energetyki odnawialnej, są wszelkie szkody na środowisku, które mogą zostać spowodowane przez wybudowaną instalację – przykładowo skażenie niewłaściwie oczyszczonymi oparami ze spalarni odpadów lub pożar wywołany przy funkcjonowaniu spalarni biomasy. Możliwe są również szkody w majątku osób trzecich wywołane katastrofami budowlanymi spowodowanymi przez zainstalowane przez nas urządzenia – dla przykładu przewrócenie się komina, lub masztu na którym zainstalowana jest turbina wiatrowa.

2.3. Odpowiedzialność za różne rodzaje szkód

Szkody jakie powstają w mieniu służącym do prowadzenia działalności gospodarczej, poza przypadkami gdy są one spowodowane zachowaniem osób trzecich, mieszczą się w ryzyku prowadzenia działalności gospodarczej. Ciężar ich ponoszenia spoczywa zasadniczo na samym przedsiębiorcy. Inaczej mówiąc majątkowe konsekwencje powstania uszczerbku rozumianego jako uszkodzenia w materialnych składnikach przedsiębiorstwa, poniesie ww. osoba, czy to jako właściciel składników, w których doszło do uszczerbku czy też jedynie jako korzystający z nich jako najemca albo dzierżawca (przykładowo, zajdzie wówczas konieczność przeprowadzenia rozliczeń między przedsiębiorcą - najemcą a wynajmującym, z tytułu uszkodzeń w mieniu oddanym przedsiębiorcy do użytkowania). W przypadku gdy szkody takie nie powstały w skutek zdarzeń losowych, czy też ryzyka wynikającego ze specyfiki prowadzonej działalności (np. uszkodzenia elementów instalacji w wyniku niestabilności procesu spalania), ale zostały spowodowane zachowaniem innych podmiotów, teoretycznie będzie możliwe pociągnięcie do odpowiedzialności odszkodowawczej osoby odpowiedzialnej za powstanie szkody (np. wandal), w praktyce konieczne jednak będzie wykazanie przez poszkodowanego, iż osoba ta ponosi odpowiedzialność cywilną za zaistniałą szkodę (zobacz podrozdział dotyczący przesłanek odpowiedzialności cywilnej oraz dotyczący ciężaru dowodu w procesie cywilnym).

Dla przedsiębiorcy, który doznał szkody w majątku służącym do prowadzenia działalności gospodarczej, bardzo pomocne może okazać się ubezpieczenie mienia – składników przedsiębiorstwa, od ryzyka powstania rozmaitych szkód (zobacz rozdział dotyczący umowy ubezpieczenia). W tym miejscu należy tylko zaznaczyć, że zakres ochrony ubezpieczeniowej może być bardzo szeroki i przewidywać ochronę zarówno przed rozmaitymi zdarzeniami losowymi jak i działaniami osób trzecich

Szkodami, co do których zachodzić będzie kodeksowa odpowiedzialność cywilna przedsiębiorcy prowadzącego interesującą nas działalność będą te, które wynikają z prowadzonej działalności i są wyrządzone osobom trzecim. To właśnie szkody jakie spowodował przedsiębiorca dla otoczenia – dla podmiotów zewnętrznych, rodzic będą jego odpowiedzialność cywilną.

3. Podstawowe pojęcia i konstrukcje związane z odpowiedzialnością cywilną

Aby w pełni zrozumieć zagadnienia związane z ponoszeniem odpowiedzialności cywilnej przez przedsiębiorcę prowadzącego działalność opartą na odnawialnych źródłach energii za spowodowane przez niego szkody, konieczne jest zapoznanie się z podstawowymi pojęciami i konstrukcjami prawa cywilnego, związanymi z deliktową odpowiedzialnością cywilną za szkodę powstałą w związku z działaniem przedsiębiorcy w interesującym nas obszarze.

3.1. Rodzaje odpowiedzialności cywilnej

Treścią odpowiedzialności cywilnej jest obowiązek naprawienia szkody. Odpowiada mu prawo żądania naprawienia szkody. Inaczej mówiąc, odpowiedzialność cywilna polega na tym, że podmiot odpowiedzialny za wyrządzenie szkody ma obowiązek ją naprawić a podmiot któremu wyrządzono szkodę ma prawo żądać naprawienia szkody.

Odpowiedzialność cywilna może obejmować swój własny czyn (np. złodziej albo wandal odpowiada za swoje własne zachowanie) ale może też polegać na ponoszeniu odpowiedzialności za zachowania innych osób (np. za podwładnych, albo za podwykonawców).

Odpowiedzialność cywilna za szkodę może wynikać z tzw. czynu niedozwolonego, deliktu czyli z zachowania, które narusza jakieś dobro chronione prawem (np. własność rzeczy) i jednocześnie jest uznawane za bezprawne (tzn. sprzeczne z ogólnym, szeroko rozumianym

porządkiem prawnym). Podstawą prawną tej odpowiedzialności (określanej jako deliktowa) jest przepis ustawy, w którym ustawodawca wprowadza do powszechnie obowiązującego prawa zasadę, że bezprawne wyrządzenie szkody w określonych warunkach (np. swoim własnym, zwinionym zachowaniem, albo wskutek ruchu przedsiębiorstwa poruszanego siłami przyrody) rodzi obowiązek odszkodowawczy po stronie odpowiedzialnego, oraz prawo żądania naprawienia szkody po stronie uprawnionego - poszkodowanego.

Odpowiedzialność cywilna może też zachodzić między stronami umowy, w przypadku naruszenia jej treści przez jedną ze stron. Ten typ odpowiedzialności ma dla nas mniejsze znaczenie, jako że jest związany z odpowiedzialnością za wykonywanie zobowiązań zaciąganych w ramach stosunków umownych. W przypadku odpowiedzialności umownej (kontraktowej) strony zawierają określoną umowę i zobowiązują się ją wykonać w określony z góry sposób. Niewykonanie tych zobowiązań wywołuje skutki wskazane w umowie lub w ogólnych zasadach odpowiedzialności umownej zawartych w stosowych przepisach Kodeksu cywilnego (jeśli strony odwołały się do nich w umowie). Przedmiotem rozważań tego opracowania jest natomiast odpowiedzialność za szkody jakie mogą być spowodowane funkcjonowaniem przedsiębiorstwa należącego do szeroko rozumianego sektora energetyki odnawialnej, w składnikach tego przedsiębiorstwa oraz w dobrach osób trzecich - czyli takich, które nie są związane stosunkiem umownym z przedsiębiorcą.

Warto jeszcze dodać, że ten sam czyn może stanowić naruszenie zobowiązania umownego i jednocześnie może wywoływać odpowiedzialność deliktową (spełniać warunki czynu niedozwolonego, deliktu). Wówczas powstaje odpowiedzialność cywilną kontraktową i deliktową. Uprawniony - poszkodowany ma prawo żądać naprawienia szkody z powodu naruszenia zobowiązania umownego oraz z powodu wyrządzenia mu szkody wskutek popełnienia czynu niedozwolonego. Kodeks cywilny przewiduje w tej sytuacji możliwość wyboru podstawy prawnej roszczenia odszkodowawczego przez uprawnionego - poszkodowanego (art. 443 Kodeksu cywilnego).

3.2. Przesłanki odpowiedzialności cywilnej przedsiębiorcy prowadzącego działalność w sektorze OZE

Aby zachodziła deliktowa odpowiedzialność cywilna przedsiębiorcy prowadzącego działalność w sektorze OZE, muszą być spełnione określone warunki wskazane w art. 435 Kodeksu cywilnego. Przepis ten dotyczy odpowiedzialności podmiotu prowadzącego na własny rachunek (tzn. dla siebie - we własnym interesie) przedsiębiorstwo lub zakład wprawiany w ruch za pomocą sił przyrody (pary, gazu, elektryczności, paliw płynnych itp.). „Decydujące jest tu wykonywanie faktycznego władztwa dla siebie, przy czym nie jest istotne na podstawie jakiego tytułu prawnego to następuje (np. własność, dzierżawa, leasing itp.), przedsiębiorstwo lub zakład prowadzone mogą być też bez takiego tytułu. Jeżeli przedsiębiorstwo znajduje się w faktycznym władztwie kilku podmiotów (np. współwłaścicieli), ich odpowiedzialność za szkody wyrządzone w związku z jego ruchem jest solidarna. Za prowadzącego przedsiębiorstwo lub zakład nie może być uznany jego dozorca, zarządca, czy inna osoba wykonująca w stosunku do niego jedynie dzierżenie”^[1].

Osoba taka ponosi odpowiedzialność za szkodę na osobie lub mieniu, wyrządzoną komukolwiek przez ruch przedsiębiorstwa lub zakładu pod warunkiem, że miał miejsce ruch przedsiębiorstwa, powstała szkoda oraz można ustalić, że zachodzi związek przyczynowy pomiędzy ww. ruchem a szkodą.

Jest to odpowiedzialność oparta na zasadzie ryzyka tzn. dla jej istnienia nie ma znaczenia wina prowadzącego przedsiębiorstwo. Nie ma zatem znaczenia okoliczność czy prowadzący działalność gospodarczą mógł uniknąć wywołania szkody. Ocena zachowania odpowiedzialnego (czyli kwestia jego winy) nie ma znaczenia dla powstania lub wyłączenia odpowiedzialności na podstawie ww. przepisu, bowiem ustawodawca uznał, że sam fakt prowadzenia działalności w postaci instalacji produkujących energię z odnawialnych źródeł jest na tyle niebezpieczny, iż może dojść do wyrządzenia szkody nawet gdy wszystkie osoby wdrażające procesy składające się na prowadzoną działalność oraz osoby kontrolujące te procesy, dopełnią swoich obowiązków (czyli nie będzie można mówić o ich winie). Przykładowo bowiem, gdyby odpowiedzialność za działalność elektrowni oparta byłaby jednak na zasadzie winy i gdyby doszło np. do awarii związanej z gwałtownym, niemożliwym do przewidzenia przebiegiem procesu wykorzystywanego w działalności elektrowni, a wszyscy pracownicy zajmujący się tym procesem wykonaliby swoje obowiązki należycie - czyli nikt nie ponosiłby winy, to osoby poszkodowane wskutek tego zdarzenia - wynikającego z działalności przedsiębiorstwa, nie miałyby do kogo zwrócić się o naprawienie wyrządzonych im szkód. Aby zapobiec takiej sytuacji, ustawodawca z góry obciążył osobę prowadzącą działalność gospodarczą, odpowiedzialnością za ewentualne szkody wywołane działaniem tego przedsiębiorstwa wprawianego w ruch za pomocą sił przyrody. Nie jest to jednak odpowiedzialność absolutna - można się od niej uwolnić, o czym będzie mowa w dalszej części opracowania.

Przedsiębiorstwo wprawiane w ruch za pomocą sił przyrody to takie, które wykorzystuje energię elektryczną, atomową, paliwa płynne, parę, gaz itp.. „Wykorzystanie sił przyrody musi być dla przedsiębiorstwa czy zakładu warunkiem jego podstawowej działalności, a nie tylko być do tego pomocne. Tam zatem, gdzie nie chodzi o uruchomienie dużych mocy elementarnych, nie można mówić o szczególnym niebezpieczeństwie, które leżało u podstaw wprowadzenia odpowiedzialności na zasadzie ryzyka”^[2].

Podstawową przesłanką odpowiedzialności z art. 435 KC jest wyrządzenie szkody - uszczerbku w jakimkolwiek dobru chronionym prawnie: w życiu ludzkim, zdrowiu lub też mieniu.

Szkoda w mieniu to zawsze szkoda majątkowa - wyraża się w uszczerbku majątkowym (w poniesionej stracie i w utraconych korzyściach - ale tylko takich, co do których można wykazać z dużym prawdopodobieństwem, graniczącym z pewnością, że zostałyby osiągnięte, gdyby nie wyrządzono szkody). Szkoda na osobie może mieć zarówno charakter majątkowy (uszkodzenie ciała, rozstrój zdrowia, oraz związane z tym straty majątkowe - koszty leczenia, potrzeby zwiększone szkodą, dochody utracone w związku ze szkodą) jak i niemajątkowy (subiektywnie odczuwane uczucia bólu i cierpienia fizycznego jak i psychicznego - obie postacie bólu są rekompensowane poprzez specjalną postać odszkodowania zwanego zadośćuczynieniem pieniężnym). Jeżeli dochodzi do śmierci bezpośrednio poszkodowanego np. w wypadku, inne osoby mogą wskutek tego zdarzenia stać się pośrednio poszkodowanymi np. rodzina zmarłego (ich szkodą będą koszty pogrzebu, utrata źródła utrzymania jakie zapewniał zmarły ale także ich własna subiektywna krzywda - ból psychiczny po stracie zmarłego). Również te osoby mogą dochodzić naprawienia ich własnych poniesionych szkód majątkowych oraz niemajątkowych (mogą dochodzić odszkodowania i

zadośćuczynienia).

Kolejnym warunkiem powstania omawianej odpowiedzialności jest istnienie normalnego, adekwatnego związku przyczynowego między szkodą a ruchem przedsiębiorstwa. Chodzi tutaj o udowodnienie, że szkoda powstała wskutek, w wyniku ruchu przedsiębiorstwa. „Związek pomiędzy ruchem i szkodą występuje zatem wtedy, gdy szkoda nastąpiła w wyniku zdarzenia funkcjonalnie powiązanego z działalnością przedsiębiorstwa, choćby nie było bezpośredniej zależności pomiędzy użyciem sił przyrody a szkodą”^[3]. Okoliczność tę powinien udowodnić poszkodowany jako osoba, która wywodzi dla siebie skutki prawne, wynikające z udowodnienia przesłanek odpowiedzialności przedsiębiorcy - uzyskanie naprawienia szkody.

Wreszcie wykazując odpowiedzialność ww. podmiotu należy wskazać na ruch przedsiębiorstwa, który doprowadził do powstania szkody - tę okoliczność również należy udowodnić. Potencjalnie chodzi tutaj może zatem o „każdy przejaw działalności omawianego przedsiębiorstwa, wynikający z określonej struktury organizacyjnej i funkcji usługowo-produkcyjnej przedsiębiorstwa, na który składa się funkcjonowanie wszystkich jego agend bez względu na to, w jakim stosunku pozostaje ich funkcjonowanie do stosowanych sił przyrody. Pojęcie ruchu przedsiębiorstwa obejmuje także funkcjonowanie wszelkich urządzeń należących do tak pojmowanego przedsiębiorstwa (...). Kiedy jednak przedsiębiorstwo lub zakład nie prowadzi żadnej działalności, nie funkcjonują, a mimo tego szkoda ma miejsce, nie da się konstruować odpowiedzialności odszkodowawczej w oparciu o dyspozycję art. 435 KC, a jedynie według reguł ogólnych, chyba że chodzi o przejściowe zatrzymanie ruchu przedsiębiorstwa ze względu na przerwę technologiczną, awarię itp. (...)”^[4].

3.3.Okoliczności wyłączające odpowiedzialność cywilną za szkody wywołane przez przedsiębiorcę działającego w sektorze energetyki odnawialnej

Jak już wskazywano wcześniej, odpowiedzialność za szkody wyrządzone wskutek działalności w sektorze OZE, choć dość surowa, bo oderwana od winy i oparta na zasadzie ryzyka (fakt prowadzenia takiej działalności jest źródłem zagrożeń uzasadniających obciążenie odpowiedzialnością prowadzącego przedsiębiorstwo na własny rachunek, bez względu na jego winę) to jednak odpowiedzialność ta nie ma charakteru absolutnego. Ustawodawca przewidział w art. 435 KC trzy okoliczności, które w razie ich udowodnienia, spowodują zwolnienie od odpowiedzialności : szkoda nastąpiła wskutek siły wyższej albo szkoda nastąpiła wyłącznie z winy poszkodowanego lub szkoda nastąpiła wyłącznie z winy osoby trzeciej, za którą prowadzący na własny rachunek przedsiębiorstwo lub zakład wprawiany w ruch za pomocą sił przyrody, nie ponosi odpowiedzialności.

3.3.1. Siła wyższa

Siła wyższa nie została zdefiniowana ale w nauce i w orzecznictwie sądowym przyjmuje się, że jest to zdarzenie zewnętrzne, którego skutków nie da się przewidzieć ani też im zapobiec, przy czym wymaga się, aby wszystkie te cechy występowały łącznie^[5]. Wskazuje się, że nie stanowi siły wyższej np. atak serca operatora dźwigu bądź niemożliwy do zapobieżenia i przewidzenia wybuch urządzenia w fabryce^[6].

„Siła wyższa to nie tylko zdarzenie o charakterze naturalnym (vis naturalis), np. trzęsienie ziemi, powódź, huragan, ale także przybierające postać aktu zbrojnego (vis armata), w tym też m.in. aktu terrorystycznego. Siła wyższa to również, w pewnych wyjątkowych okolicznościach, działania władzy publicznej (vis imperii, fait du prince), które przez swój charakter wykluczają możliwość przeciwstawienia się im przez jednostkę (...). Wydaje się, że za przejaw siły wyższej można w pewnych okolicznościach uznać zdarzenia mające postać gwałtownych, nagłych i przybierających dużą skalę protestów społecznych (strajków, manifestacji), które ze względu na swój przemożny charakter wykluczają jakkolwiek kontrolę i przeciwstawienie się im”^[7]^[8].

Do powyższych uwag dodać należy, że skuteczne powoływanie się na siłę wyższą w praktyce ma miejsce dość rzadko. Jest to bowiem okoliczność wyjątkowa, nadzwyczajna. Najczęściej popełnianym błędem jest utożsamianie siły wyższej z nagłą, niespodziewaną zmianą w sytuacji danego podmiotu, która jak się potem okazuje, jest nadzwyczajna ale tylko we własnym, subiektywnym przekonaniu powołującego się na zaistnienie siły wyższej. Należy pamiętać, że okoliczność, iż ktoś nie spodziewał się danego obrotu spraw, nie oznacza jeszcze, że obiektywnie nie można było przewidzieć zmiany biegu wydarzeń. Siłą wyższą będą takie sytuacje, które są spowodowane czynnikiem zewnętrznym wobec przedsiębiorstwa (co do warunku zewnętrzności – zobacz akapit niżej), niezależnym od woli prowadzącego przedsiębiorstwo, których to sytuacji obiektywnie nikt (a nie tylko sam powołujący się na siłę wyższą) nie mógł przewidzieć i której obiektywnie (a nie tylko w przekonaniu powołującego się) nie można było zapobiec.

„Zaistnienie nieprawidłowości w ruchu przedsiębiorstwa nie może stanowić podstawy uznania, że określone zdarzenie nie jest siłą wyższą z tej przyczyny, że nie pochodzi >>z zewnątrz<<, bowiem okoliczność ta ma charakter obiektywny. Może dojść co najwyżej do tego, iż ze względu na nieprawidłowości w ruchu przedsiębiorstwa nie nastąpi zwolnienie od odpowiedzialności, tak jak w przypadku uderzenia pioruna w przewody wysokiego napięcia i ich uszkodzenie w sposób narażający na wyrządzenie szkody, jeżeli zakład wprawiany w ruch za pomocą sił przyrody nie stosuje najwyższego standardu środków i zabezpieczeń technicznych. W takim wypadku nie można przyjmować, iż szkoda nastąpiła wskutek siły wyższej (...)”^[9].

3.3.2. Spowodowanie szkody wyłącznie z winy poszkodowanego lub osoby trzeciej

Kolejne dwie przesłanki zwalniające przedsiębiorcę z odpowiedzialności przewidzianej w art. 435 KC, opierają się na spowodowaniu szkody wyłącznie z udowodnionej winy poszkodowanego lub osoby trzeciej. „Zwolnienie od odpowiedzialności na zasadzie ryzyka związane jest bowiem ze stwierdzeniem, iż szkoda nie wynika z innych przyczyn jak tylko zawinione zachowanie poszkodowanego lub osoby trzeciej, a zatem pomimo tego, iż miała ona związek z ruchem przedsiębiorstwa lub zakładu, stanowi zwykłe następstwo zawinonego działania lub zaniechania poszkodowanego lub osoby trzeciej. Nawet wadliwość urządzeń, które w określonych warunkach same przez się mogłyby stanowić zagrożenie dla życia i zdrowia ludzkiego, nie uzasadnia obowiązku odszkodowania po stronie tego przedsiębiorstwa lub zakładu, jeżeli szkoda jest następstwem wyłącznej winy poszkodowanego lub osoby trzeciej i pozostaje z nią w normalnym i wyłącznym związku przyczynowym. Kiedy jednak stwierdzić będzie można inne przyczyny szkody w rozumieniu adekwatnego związku przyczynowego, odpowiedzialność prowadzącego przedsiębiorstwo lub zakład, o jakim mowa w art. 435 KC, nie zostanie wyłączona (...)”^[10].

W przypadku powoływania się na wyłączną winę poszkodowanego konieczne będzie ustalenie, że własne, zawinione zachowanie tej osoby (działanie albo zaniechanie) jest albo wyłączną przyczyną szkody, albo co prawda jedną z wielu przyczyn, ale mającą przeważające znaczenie (zachowanie poszkodowanego jako wiodąca przyczyna szkody konsumuje pozostałe przyczyny).

Jeżeli chodzi o wyłączną winę osoby trzeciej jako przesłankę zwalniającą, konieczne jest ustalenie dodatkowo tożsamości takiej osoby (oprócz ww. warunku wyłączności winy). Nie wystarczy bowiem wykazać, że ktoś obcy, niezależny od przedsiębiorcy spowodował szkodę. Z oczywistych względów problem ustalenia tożsamości nie powstaje w przypadku powoływania się na wyłączną winę poszkodowanego, skoro przedsiębiorca wykazuje okoliczności zwalniające go z odpowiedzialności dopiero w momencie gdy poszkodowany (czyli konkretna osoba, o ustalonej tożsamości) występuje z roszczeniem o naprawienie szkody. „Ustalenie i przypisanie winy osobie trzeciej, której działanie miało być wyłączną - w rozumieniu art. 435 par. 1 KC - przyczyną powstania szkody, związane jest zawsze z konkretnie oznaczonym podmiotem. Niezidentyfikowanie tego podmiotu jest równoznaczne z upadkiem wskazanej przesłanki egzoneracyjnej. Anonimowość sprawcy nie pozwala bowiem na wyłączenie go z kręgu osób, za zachowanie których odpowiedzialność ponosi prowadzący zakład (art. 429 i 430 KC), a także spośród kręgu osób korzystających z ustawowego unormowania nieodpowiedzialności, skoro nie można ich w ogóle (w znaczeniu subiektywnym) obarczyć winą (art. 426 i nast. KC)”^[11].

Prowadzący zakład lub przedsiębiorstwo poruszane siłami przyrody ponosi odpowiedzialność, przede wszystkim za swoich pracowników, przedstawicieli, podwykonawców, producentów maszyn i innych urządzeń wykorzystywanych w przedsiębiorstwie, dostawców surowców itp., a także osoby wymienione w art. 417, 427, 429 i 430 KC^[12].

5. Wybrane ubezpieczenia mające zastosowanie w przypadku prowadzenia działalności w sektorze energetyki odnawialnej

W przypadku prowadzenia działalności w interesującym nas obszarze celowe może się okazać skorzystanie z ochrony w postaci ubezpieczenia mienia służącego do wykonywanej działalności oraz ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej – tj. ubezpieczenia od ponoszenia odpowiedzialności za szkody związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Obie umowy mają charakter dobrowolny - w przypadku elektrowni obowiązujące przepisy nie wprowadzają obowiązku ubezpieczenia mienia ani oc.

5.1. Cechy umowy ubezpieczenia

Umowa ubezpieczenia zawiera w sobie dwa powiązane ze sobą zobowiązania - ubezpieczyciel zobowiązuje się, w zakresie działalności swego przedsiębiorstwa, spełnić określone świadczenie w razie zajścia przewidzianego w umowie wypadku, a ubezpieczający zobowiązuje się zapłacić składkę (art. 805 § 1 KC).

Zawarcie umowy ubezpieczenia poprzedza m.in. podanie przez ubezpieczającego informacji mających na celu ustalenie warunków ubezpieczenia, oszacowanie ryzyka, ustalenie składki. Ubezpieczający obowiązany jest podać do wiadomości ubezpieczyciela wszystkie znane sobie okoliczności, o które ubezpieczyciel zapytywał w formularzu oferty albo przed zawarciem umowy w innych pismach (art. 815 § 1 zd. 1 KC). Jeżeli w umowie ubezpieczenia zastrzeżono, że w czasie jej trwania należy zgłaszać zmiany okoliczności wymienionych w paragrafie poprzedzającym, ubezpieczający obowiązany jest zawiadamiać o tych zmianach ubezpieczyciela niezwłocznie po otrzymaniu o nich wiadomości (art. 815 § 2 zd. 1 KC). Ubezpieczyciel nie ponosi odpowiedzialności za skutki okoliczności, które z naruszeniem paragrafów poprzedzających nie zostały podane do jego wiadomości. Jeżeli do naruszenia paragrafów poprzedzających doszło z winy umyślnej, w razie wątpliwości przyjmuje się, że wypadek przewidziany umową i jego następstwa są skutkiem okoliczności, o których mowa w zdaniu poprzedzającym (art. 815 § 3 KC).

Jeżeli nie umówiono się inaczej, odpowiedzialność ubezpieczyciela rozpoczyna się od dnia następującego po zawarciu umowy, nie wcześniej jednak niż od dnia następnego po zaplaceniu składki lub jej pierwszej raty (art. 814 § 1 KC).

Przy ubezpieczeniach majątkowych (a takim jest ubezpieczenie mienia oraz ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej) świadczenie ubezpieczyciela, które spełnia on w razie zajścia wypadku ubezpieczeniowego, polega w szczególności na zaplaceniu określonego odszkodowania za szkodę powstałą wskutek przewidzianego w umowie wypadku.

Kwestię terminu wypłaty odszkodowania przez ubezpieczyciela, reguluje art. 817 KC. Ubezpieczyciel obowiązany jest spełnić świadczenie w terminie trzydziestu dni, licząc od daty otrzymania zawiadomienia o wypadku (art. 817 § 1 KC). Gdyby wyjaśnienie w powyższym terminie okoliczności koniecznych do ustalenia odpowiedzialności ubezpieczyciela albo wysokości świadczenia okazało się niemożliwe, świadczenie powinno być spełnione w ciągu 14 dni od dnia, w którym przy zachowaniu należytej staranności wyjaśnienie tych okoliczności było możliwe. Jednakże bezsporną część świadczenia ubezpieczyciel powinien spełnić w terminie przewidzianym w § 1 (art. 817 § 2 KC). Co bardzo ważne - umowa ubezpieczenia lub ogólne warunki ubezpieczenia mogą zawierać postanowienia korzystniejsze dla uprawnionego niż określone w paragrafach poprzedzających (art. 817 § 3 KC).

Należy wskazać, że w praktyce olbrzymią rolę w kształtowaniu zakresu dobrowolnej umowy ubezpieczenia, jej treści, obowiązków, praw ale przede wszystkim ochrony udzielanej przez ubezpieczyciela, odgrywają tzw. ogólne warunki ubezpieczenia (dalej : OWU). W przypadku umów dobrowolnego ubezpieczenia, praktycznie większość regulacji umowy jest zawarta w ww. dokumencie, wręczanym ubezpieczającemu w momencie zawierania umowy. Często umowa ubezpieczenia bywa błędnie utożsamiana z samym jedynie dokumentem polisy, podczas gdy ta ostatnia stanowi jedynie potwierdzenie zawarcia umowy i wymienia tylko najważniejsze jej postanowienia. Jednym z takich postanowień jest odwołanie do OWU, polegające na wskazaniu, że są one integralną częścią umowy. Tak naprawdę, będzie w nich zawarta większość regulacji dotyczących zakresu ochrony ubezpieczeniowej, warunków jej udzielania oraz przyczyn odmowy wypłaty odszkodowania lub zmniejszenia jego wysokości. Dlatego bardzo istotne jest aby zapoznać się z treścią OWU, zwłaszcza przed zawarciem umowy dobrowolnego ubezpieczenia.

5.2. Ubezpieczenie mienia a ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej

Umowa ubezpieczenia mienia np. składników majątkowych służących do prowadzenia działalności w sektorze OZE, może przewidywać ochronę przez rozmaitymi ryzykami, których zakres może być indywidualnie określony. Przykładowo można ubezpieczyć mienie na etapie tworzenia, konstruowania czy montowania elementów przedsiębiorstwa (np. od szkód związanych z błędami projektowymi, konstrukcyjnymi lub montażowymi albo od ryzyka związanego z transportem mienia). Ochroną może być także objęta już działająca instalacja. Umowa może wówczas przewidywać ochronę przed np. żywiołami : pożarem, uderzeniem pioruna (bezpośrednim lub pośrednim), lub przed powodzią, trzęsieniem ziemi, lawiną, a także przed innymi zdarzeniami losowymi: uderzeniem lub upadkiem statku powietrznego, uderzeniem pojazdu lądowego lub morskiego, przed katastrofą budowlaną - zawaleniem się budowli (komina, dźwigu), lub eksplozji. Ochrona może także obejmować działa osób – ubezpieczenie od kradzieży z włamaniem, dewastacji, rabunku, aktu terroryzmu czy też od ryzyka związanego z zamieszkami lub strajkiem. Ochrona ubezpieczeniowa może także obejmować szkody powstałe niejako po szkodzie głównej np. szkody – straty, wydatki związane z udziałem specjalistycznych służb ratowniczych, uprządkowaniem miejsca, w którym doszło o szkody lub wydatki związane ze składowaniem odpadów powstałych wskutek szkody.

Natomiast w przypadku ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, przedmiotem ochrony jest odpowiedzialność cywilna ubezpieczonego wobec osób trzecich za szkody będące następstwem ruchu przedsiębiorstwa (szkody na mieniu i szkody na osobie).

6. Podsumowanie

Mając na względzie ryzyko gospodarcze związane z samym faktem zainwestowania znacznego kapitału w realizację inwestycji w sektorze energetyki odnawialnej, stopień jej skomplikowania i względnie wysokie szanse, przynajmniej częściowego, niepowodzenia inwestycji, z pewnością warto, jako inwestor, zwrócić uwagę na możliwości oferowane aktualnie przez ubezpieczycieli. Możliwe jest zabezpieczenie wartościowej inwestycji już od samego początku jej realizowania, na etapie zabezpieczenia właściwego tytułu prawnego do nieruchomości (ubezpieczenie obejmujące ryzyko związane z wadami prawnymi tegoż tytułu), także w trakcie realizacji inwestycji istnieje możliwość ubezpieczenia się przed wadami konstrukcyjnymi czy projektowymi tworzonej infrastruktury, skończywszy na ubezpieczeniu nowo wybudowanego mienia w połączeniu z ubezpieczeniem od odpowiedzialności cywilnej za ewentualne szkody wywołane działaniem takiej instalacji. Tak szeroka oferta ubezpieczeniowa wiąże się oczywiście z dodatkowymi kosztami, jest to jednak wydatek, który warto ponieść z uwagi na korzyści z niego wynikające i komfort potencjalnego inwestora, który jest właściwie zabezpieczony przed większością zagrożeń związanych zarówno z procesem inwestycyjnym, jak i późniejszym działaniem całej instalacji.

[1] *W. Dubis* [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz* pod red. *E. Gniewek*, C.H. Beck, 2010, Nb 5 do art. 435 KC

[2] *W. Dubis* [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz* pod red. *E. Gniewek*, C.H. Beck, 2010, Nb 5 do art. 435 KC

[3] *M. Safian* [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz* do art. 1-449¹⁰. Tom I, pod red. *K. Pietrzykowskiego*, C.H. Beck, 2011, NB 13 do art. 435 KC

[4] tak *W. Dubis*, *op. cit.* Nb 10 do art. 435 KC wraz z cytowanym tam orzecznictwem

[5] por. *W. Dubis*, *op. cit.* Nb 13 do art. 435 KC

[6] tak *M. Safian*, *op. cit.* Nb 18 do art. 435 KC wraz z cytowanym tam orzecznictwem i literaturą

[7] por. jednak odmienny pogląd w wyr. SA w Gdańsku z 13.10.1992 r., I ACr 407/92, Wok. 1993, Nr 9, s. 28

[8] tak *M. Safian*, *op. cit.* Nb 20 do art. 435 KC wraz z cytowanym tam orzecznictwem i literaturą

[9] tak *W. Dubis*, *op. cit.* Nb 15 do art. 435 KC wraz z cytowanym tam orzecznictwem i literaturą

[10] tak *W. Dubis*, *op. cit.* Nb 19 do art. 435 KC wraz z cytowanym tam orzecznictwem i literaturą

[11] Wyrok Sądu Najwyższego - Izba Cywilna i Administracyjna z 1982-10-18, I CR 160/82; Opubl: *Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych* rok 1985, Nr 12, poz. 224

[12] tak *W. Dubis*, *op. cit.* Nb 22 do art. 435 KC